

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 9, Sayı 23, Mart 2022 / Volume 9, Issue 23, March 2022

YAVUZ SULTAN SELİM'İN MİSİR SEFERİNDE ŞAM KALESİ'NDE ELDE EDİLEN EŞYALAR

Yavuz Sultan Selim's Egypt Experience Items Obtained in the Castle of Damascus

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliř Tarihi/ Received Date : 14.09.2021
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 10.02.2022
Sayfa/ Pages : 167-189
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2022.208>

Mehmet İNBAŞI

(Prof. Dr.), Erciyes Üniversitesi, Kayseri / Türkiye, e-mail: minbasi@yahoo.com, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0002-3286-9902>

Atıf/Citation

İnbaşı, Mehmet, "Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferinde Şam Kalesi'nde Elde Edilen EŞyalar",
Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, 9/23, 2022, s. 167-189.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 9, Sayı 23, Mart 2022.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 9, Issue 23, March 2022.

ISSN: 2148-5704

YAVUZ SULTAN SELİM'İN MİSİR SEFERİNDE ŞAM KALESİ'NDE ELDE EDİLEN EŞYALAR*

Yavuz Sultan Selim's Egypt Experience Items Obtained in the Castle of Damascus

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI

Öz: 24 Ağustos 1516'da Mercidabık'ta Memlük ordusunu mağlup eden Yavuz Sultan Selim, 28 Ağustos'ta Halep'e girmiş ve 15 Eylül'e kadar burada kaldıktan sonra Halep valiliğine Karaca Paşa'yı, Halep kadılığına da Kemal Çelebi'yi tayin ettikten sonra Şam tarafına harekete geçmişti. Halep Kalesi'nde elde edilen kitapların tespiti yapılarak İstanbul'a gönderilmişti. Bu kitaplarla ilgili bir çalışma tarafımızdan yapılmıştı. Osmanlı ordusu Hama ve Hums üzerinden Şam'a gelmiş ve şehir aman ile teslim olmuştur. Padişah Şam'ın dışında Mastaba denilen yerde otağını kurmuş ve 12 gün burada kaldıktan sonra 9 Ekim 1516'da Şam'a girmiştir. Osmanlı ordusu ve padişah 28 Eylül'den 16 Aralık tarihine kadar yaklaşık 80 gün Şam'da kalmıştır. Bu süre içinde gerekli hazırlıklar ve idari düzenlemeler yapılmış, daha sonra da Mısır seferine çıkmıştır. Yavuz Sultan Selim Şam'a girdikten sonra Şam Kalesi'nde bulunan eşyalar tespit edilmiş ve bununla ilgili olarak bir defter hazırlanmıştı. *Defter-i oldur ki Şam Kal'ası'nda mevcut bulunan bunlardır ki zikr olunur* başlığı ile verilen defterde kaleden elde edilen hazine ve çeşitli eşyaların isimleri ile bunların kıymetleri belirtilmiştir. Bu çalışmada Şam Kalesi'nde tespit edilen hazine ve eşyalar hakkında bilgi verilecek ve bunların hangi kalemlerden oluştuğu Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelere göre ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Memlükler, Yavuz Sultan Selim, Mercidabık, Mısır Seferi, Şam, Şam Kalesi

Abstract: Yavuz Sultan Selim, who defeated the Mamluk army in Mercidabık on August 24, 1516, entered Aleppo on August 28 and stayed there until September 15, after he appointed Karaca Pasha as the governor of Aleppo and Kemal Çelebi as the judge of Aleppo. After holding the meeting, he took action towards Damascus. The books obtained in the Aleppo fortress were identified and sent to Istanbul. A study on these books was done by us. The Ottoman army came to Damascus via Hama and Hums and the city surrendered with mercy. The Sultan had his tent set up in a place called Mastaba outside of Damascus, and after staying there for 12 days, he entered Damascus on October 9, 1516. The Ottoman army and the sultan stayed in Damascus for about 80 days from September 28 to December 16. During this period, necessary preparations and administrative arrangements were made and then an expedition to Egypt was started. After Yavuz Sultan Selim entered Damascus, the items found in the Damascus castle were identified and a notebook was prepared about it. It is a book that is present in the ruins of Damascus, and the names of the treasury and various items obtained from the castle and their values are stated in the book titled "*Defter-i oldur ki Şam kal'asında mevcut bulunan bunlardır ki zikr olunur.*" In this paper, information will be given about the treasures and items found in the Damascus castle and the items they consist of will be revealed according to the documents in the Prime Ministry Ottoman Archives.

Key Words: Ottoman Empire, Memluks, Yavuz Sultan Selim, Mercidabık Egypt Expedition Damascus, Damascus castle

Giriş

Günümüzde Suriye'nin başkenti olan Şam, İslam dünyasının tarihî şehirlerinden birisidir. Batılıların Damascus, Arapların Dimaşk adını verdiği şehir, İslam fetihlerinden önce Bizans'ın hâkimiyetinde olup önemli bir ticaret merkezi idi. Arabistan halkı, İslam'dan önce de

* Bu makale, 4-6 Kasım 2021 tarihinde yapılan Yavuz Sultan Selim ve Dönemi Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

Bilâdüşşâm halkıyla ticari ilişkiler kurmuşlardı. Hz. Ömer devrinde Hâlid b. Velîd, Bizans birliklerini mağlup ederek Eylül 635'te Dımaşk'ı fethettikten sonra bölgeye gelen sahabelerin bir kısmı şehre, bir kısmı da Dâriyyâ'ya yerleşti. Dımaşk valisi Yezîd'in 639'da ölümünden sonra yerine kardeşi Muâviye geçti. Hz. Osman'ın isyancılar tarafından öldürülmesi ve Şam Valisi Muâviye'nin Medine'de halife seçilen Hz. Ali'ye karşı bir iktidar mücadelesi başlatmasıyla Şam, siyasi açıdan önem kazandı. Bu mücadelenin sonunda Emevi Devleti'ni kuran Muâviye, 661'de Şam'ı başkent yaptı. Müslümanların sayısı artınca, şehrin sembolü olan Emeviyye Camii yapıldı ve Emeviler, Şam'ı İslam dünyasının dinî, siyasi ve kültürel merkezi hâline getirdiler. Şam, 750'de Abbasilerin, 878'de Tolunoğullarının, 983'te de Fatimilerin eline geçti. Türkmen beyi Atsız'ın bölgeyi ele geçirip Abbasi Halifesi ve Sultan Melikşah adına hutbe okutmasıyla 1075'te Şam'da Türk hâkimiyeti başladı. Selçuklu beylerinden Tutuş, 1079'da Suriye Selçuklu Devleti'ni kurdu. Nüreddin Mahmud Zengî, II. Haçlı Seferi'nden sonra 1154'te Şam'ı hâkimiyeti altına aldı. Şehrin idaresi 1174'te Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin eline geçti. Mart 1260'ta Moğol istilasına uğrayan şehir, 1260'ta Aynicâlût Savaşı'nı kazanan Memlûklerin hâkimiyetine girdi.¹

Osmanlı hâkimiyeti; Fatih Sultan Mehmed zamanında Karaman Beyliği'ne son verilerek hamileri Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın nüfuzu kırılmıştı. Özellikle Güneydoğu Anadolu ile Adana bölgesinde etkili olan Memlûk Devleti ile de zaman zaman ihtilaflar meydana gelmişti. Nitekim Hicaz su yolları meselesi, Dulkadırlılar üzerinde nüfuz kurma ve Çukurova'ya hâkim olma mücadelesi iki devlet arasındaki ilişkileri daha da germişti. Bu nedenle Fatih'in son seferinin Memlûkler üzerine olduğu kayıtlarda ifade edilmektedir. Sultan II. Bayezid döneminde 1485-1490 yıllarında Osmanlı-Memlûk savaşı çıkmış, ancak taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamamışlardı. Daha sonra Aden Körfezi ve Kızıldeniz'de ortaya çıkan Portekiz tehdidi iki devleti bir araya getirmişti.²

Yavuz Sultan Selim'in 1514 Çaldıran Seferi ile Osmanlı Devleti'nin doğu sınırının Fırat Nehri'ne kadar ulaşmasına, Doğu Anadolu'da Osmanlı hâkimiyeti tesis edilmesine rağmen, Güneydoğu Anadolu hâlâ Memlûklerin elinde idi.³ Memlûk kaynakları, Sultan Kansuh Gûri'nin Dulkadroğulları arasındaki mücadeleyi gözetmek ve Sultan Selim ile Şah İsmail'in arasını bulmak bahanesiyle yola çıktığını, bir taraftan Osmanlı-Safevi mücadelesinin galibinin Mısır üzerine yöneleceği beklentisi içinde olduğunu, Sultan Selim'in Mısır seferi için Şehsuvaroğlu Ali Bey ve Halep Valisi Hayır Bey tarafından teşvik edildiğini belirtmektedir. İbn İyâs ise Kansuh Gûri'nin kölelerinden Hoşkadem'in kaçıp Osmanlı ülkesine sığındığını ve Mısır'daki durumu Yavuz Sultan Selim'e anlatarak onu sefer için teşvik ettiğini yazar. Yine İbn İyâs, Kansuh Gûri'nin muhtemel bir Osmanlı saldırısı karşısında Şah İsmail ile gizlice ittifak kurduğuna da temas eder.⁴

Memlûk sultanının Şah İsmail ile gizlice temasa geçtiği Osmanlı kaynaklarında da iddia edilmesine rağmen bunun Osmanlı kaynaklarının Memlûk seferini meşru gösterme çabalarından ileri geldiği, pek çok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir. Bununla beraber, Sultan Selim'in Suriye ve Mısır üzerine yürümesinin sebeplerinden birisi de Memlûk hududundaki bazı valilerin iş birliği içerisinde olması idi. Nitekim Halep Valisi Hayırbay ve Ayntab valisi Yunus Bey gibi bir kısım Memlûk komutanı, hatta Mekke şerifi Osmanlılarla ikili ilişkilere girişmişlerdi.

¹ Cengiz Tomar, "Şam", *DİA*.38. (İstanbul 2010), 311-314.

² Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, (İstanbul: Hazine Yay., 2012), 188; Salahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara, TTK Yay., 2016, s. 125-130; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, (Ankara: TTK Yay., 1983), 279-280.

³ S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s.125-130; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, 279-280.

⁴ Feridun M. Emecen, "Mercidâbık", *DİA*. 29, (Ankara 2004), 174-176

Sultan Selim, Çaldıran'dan sonra Alaüddeve'nin ülkesini, Harput ve Diyarbekir'i zapt etmekle, Memlüklerin eskiden beri kendi nüfuz ve hâkimiyet bölgesi saydıkları araziye elde etmişti.⁵ Artık bu son durum iki devlet arasında savaşı kaçınılmaz hâle getirmişti.

Mısır seferi bahsedilen sebepler neticesinde, 5 Haziran 1516'da ordunun İstanbul'dan hareketiyle başlamıştır. Ordu hızla hareket edip Tuzla-İzmit-Değirmendere-Yenişehir-Kütahya-Afyon-Akşehir-Ilgın-Konya-Karapınar-Niğde-Kayseri-Sarız-Elbistan üzerinden 28 Temmuz 1516'da Malatya'ya gelmiştir.⁶ Müteakiben Antep ve Halep'e ulaşılarak 24 Ağustos 1516'da Mercidabık Savaşı'nda⁷ Memlük ordusu mağlup edilmiş ve Sultan Kansuh Gûri de savaşta ölmüştür.⁸

Mercidabık'ta Memlük ordusunu mağlup eden Yavuz Sultan Selim, 28 Ağustos'ta Halep'e girmiş, 15 Eylül'e kadar burada kaldıktan sonra Halep valiliğine Karaca Paşa'yı, Halep kadılığına da Kemal Çelebi'yi tayin edip divan toplantısı yaptıktan sonra Şam taraflarına hareket etmişti.⁹

15 Eylül 1516 Pazartesi günü Halep'ten yola çıkan Sultan Selim, Hama ve müteakiben Humus civarına konup sahabeden Halid b. Velid'in kabrini ziyaret edip fakirlere sadaka verdikten sonra 27 Eylül 1516 Cumartesi günü Şam'ın dışında Mastaba denilen yerde otağını kurdu muşt u. 12 gün burada kalan Sultan, 9 Ekim 1516'da Şam'a girmiş ve Cuma namazını Ümeyye Camii'nde kılmış, hutbe de Sultan Selim adına okunmuştu.¹⁰ Şükri-i Bitlisî'nin *Şam'ı Yahşî oğluna in'am itdi* şeklinde de belirttiği üzere Şam'ın idaresi Yahşioğlu Ahmed Bey'e verilmişti.¹¹ İbn İyas'ın kaydına göre Şam naibi Sibay öldürülünce Şam'da durum karışmış, Şam halkı birbirine saldırmış, Semure Mahallesi ile tüccara ait pek çok dükkân yağmalanmıştı.¹²

Sultan'ın Şam'a girişi akabinde gelişen olaylarla ilgili İdris-i Bitlisî'nin Selim Şah-nâme'sinde *şehirde bulunan Zati'l-Buruc Kalesi ile Kasr-ı Ablak'ın kuşatmaya ve savaşa gerek kalmadan yüce naiplere teslim oldu. Devlet eminleri ve ileri gelenleri, oranın burç ve kasırlarını Osmanlı âdetince top ve mancınıklarla donattılar. Bedevisi ve şehirlisi ile eskiden Dimaşk şehrine bağlı Arap komutanları ve beyleri eşik öpme şerefine kazanmaya yöneldiler*

⁵ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, (İstanbul: İş Bankası Yay., 2011), 101-102.

⁶ Feridun Emecen, "Selim I", *DİA*. 36, (İstanbul 2009), 411; Şinasi Altundağ, "Selim", *İA*. X, (İstanbul 1980), 430-432.

⁷ "Kansu Gavri gördi ki hûn-ı ciğerle beslediği Çerâkislerün yerleri pâdişâh-ı kahramânun dilâverleri topdolu olmuş, hudûd-ı pür-kesâfede ecel mukadder olup tedârük-i ahvâle mecâl bulmayup cihân gözine teng ü târ olup nâ-gâh ecel zahmına giriftâr oldu ve Şâm nâ'ibi Sipâyî ve Trablus nâ'ibi Kanberdi ve Saft nâ'ibi Tarabay ve Humus nâ'ibi Arslan Beğ (...) Elli altmış mikdârı beğler yüz yire koyup meksûr u maktûl ve makhûr u mahzûl oldılar." Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Haz. Göker İnan, ed. Erhan Afyoncu, (İstanbul: Türkiye YEK Yay., 2019), 322-323; Emecen, "Mercidabık", 174-176; İsmail Yiğit, "Memlukler", *DİA*. 29, (Ankara 2004), 90-97.

⁸ İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, çev. R. Şeşen, (İstanbul: Yeditepe Kitap, 2016), 69-71.

⁹ Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, 231-232.

¹⁰ "Şeref virdi kudûmî şehri Şâma / Kul oldılar Şeh-i cem-ihtîşâma / Hümâyün ismine okundu hutbe / Hatib ol 'izzet ile buldı rütbe" Celâl-zâde Mustafa, *Selim-nâme*, Yay. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990), 190; Âli bu hususu "...kendüler erkân-ı devlet ve rû-şinâsân-ı me'al-menziyet ile şehri Şam'a duhûl idüp, ol-zemistâni Dimaşk-ı behişt-akranda geçürmeği mukarrer kıldılar." şeklinde kaydetmektedir. Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitâbü't-Tarih-i Kühhü'l-Ahbâr*, I/II, Yay. A. Uğur, M. Çuhadar, İ. H. Çuhadar, A. Gül, (Kayseri: Erciyes Ü Yay., 1997), 1162; "Şâm'a varılıp Sultân Mastabası nâm mevzi'e konulup ârâm olındı ve pâdişâh-ı felek-baht erkân-ı saltanatıyla şehre girüp kadimü'l-eyyâmdan cârî olan âyîn-i fâsideyi bi'l-küllîye ref' idüp kavâ'id-i pesend-dîde-i şahâneyi temhîd idüp ve hutbe-i hilâfet nâm-ı sa'âdetine okınup ve sikke-i saltanat unvân-ı adâlet-cereyânla unvân-ı izâfet kesb idüp ve ol vilâyetün harâb âsârını ma'mûr ve re'âyânun gönüllerini envâr-ı lutfla mesrûr eylediler." Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 323; Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, (Kayseri: Erciyes Ü Yay. 1989), 99-100.

¹¹ Şükri-i Bitlisî, *Selim-nâme*, yay. Mustafa Argunşah, (Kayseri: Erciyes Ü Yay., 1997), 258.

¹² İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi*, 101.

şeklinde bilgiler vardır.¹³ Ancak Şam Kalesi naibi Ali Bey'in, şehrin Osmanlılara teslim edilmesine muhalefet ettiği için askeriyeye birlikte bertaraf edildiği¹⁴ veya kendi rızasıyla kaleyi teslim ettiğine dair farklı kayıtlar da mevcuttur.¹⁵ Sultan Selim'in Kasr-ı Ablak'a yerleştiği ve eski Memlûk beylerinin gelip Sultan'a itaatlerini bildirdikleri kaynaklarda detaylı olarak anlatılmaktadır.¹⁶ Osmanlı ordusu ve Padişah, 28 Eylül'den 16 Aralık tarihine kadar yaklaşık 80 gün Şam'da kalmıştır. Bu süre içinde gerekli hazırlıklar ve idari düzenlemeler yapılmış, daha sonra da Mısır seferine çıkmıştır.¹⁷

Osmanlıların Şam şehrine girdikleri sırada Memlûk devlet teşkilatına göre şehirde Şam Naib-i Saltanalığı adıyla bir idari birim bulunmaktaydı. Şam Kalesi'nde ele geçirilen eşyaların kaydedildiği defterde yer alan bilgilerin daha iyi anlaşılabilmesi için bu idari birimden kısaca bahsetmek gerekir.

Şam naipliği, Memlûklerde Şam bölgesinde, sultanın temsilcisi olup derece, teşrifat, unvan ve itibar yönüyle Mısır sultanlığından sonra en yüksek makam idi. Şam naipliği Garbiye, Kibeliye, Şimaliye ve Şarkiye adıyla dört kısma ayrılmış olup burada ikinci derecede naipler vardı. Gazze, Kudüs, Sarhad, Aclun, Baalbek, Humus ve Mısyaf şehirleri Şam naipliğine bağlı idi. Şam naibi kendi bölgesinde aynen hükümdar gibi hareket eder, buyruldu yazar ve ıktâ verebilirdi. Kendisine ait divanı vardı. Divanın aslı üyeleri, Kadî'l-kudât, Darî'l-adl müftüsü, Kâtib-i sır / divan-ı inşâ, nâzır-ı ceyş ve kâtib-i dest idi. Şam naipliği, stratejik konumdan dolayı diğer naipliklerden ayrı tutulmuş ve Sultan kendine en yakın kimseleri buraya tayin etmişti. Şam naibi herhangi bir sebeple şehir dışında olduğu zaman ona Hacîbü'l-hüccâb vekâlet ederdi.¹⁸ Şam şehrinin en önemli idarecileri olan bu kişilere ve Sultan'a ait Şam Kalesi'nde bulunan muhtelif eşyalar ve nakitler, şehrin Osmanlı idaresine girmesinden sonra, ganimet olarak ele geçirilip bu çalışmanın ana kaynağı olan deftere ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir.

Şam Kalesi'nde Ele Geçirilen Eşyalar

Osmanlıların Halep Kalesi'ni ele geçirdikten sonra hazineye intikal ettirilen ganimet malları ve kalede ele geçirilen kitaplar¹⁹ hakkında kısa da olsa kaynaklarda bilgi vardır. Nitekim Celal-zâde Mustafa, Halep Kalesi'nde ele geçirilen ganimetler için, *Kal'ada mevcud olub hızâne-i hassa-i Sultânî için zabt olunan ecnâs-ı nukûd yigirmi kerre yüz bin filoriden müteceviz idüğü sâbitü's-sıhhadir* şeklinde bilgi vermiştir.²⁰ Keza benzer bir durum Gelibolulu Âli'nin Kühü'l-Ahbâr isimli eserinde Halep Kalesi'nde elde edilen ganimet malları, nakit altın ve gümüş eşyalar *on kerre yüz bin surh altın ve ale'l-hisab bu meblağdan efzun sebike vü dirhem-i meşkûk-i gûnâ-gûn kaleme geldi* şeklinde ayrıntılı olarak kaydedilmiştir.²¹

¹³ İdrîs-i Bidlîsî, *Selim Şah-nâme*, Yay. Hicabi Kırılgaç, (Ankara: TTK Yay., 2001), 324.

¹⁴ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, 182.

¹⁵ "Kalenin içinde komutan olarak bulunan emir, Her konuda uyanık ve akıllı bir kimse idi. Şan ve şerefle toprağı öptü, güvenilir bir şekilde kalenin anahtarlarını teslim etti." *Adâ'î-i Şîrâzî ve Selim-nâmesi*, Haz. Abdüsselam Bilgen, (Ankara: TTK Yay., 2007), 155.

¹⁶ "...Esas rif'ati eyvân geyvân üzere urulan Kasr-ı Ablak nâm saray-ı dilâraya...", Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tecârih*, II, (İstanbul 1280), 341; *Târih-i Feth-i Mısır* (Şîrî'nin Şâhâne-nâmesi), Yay. Alaattin Aköz, Orhan Yavuz, (Konya: Palet Yay., 2019), 200.

¹⁷ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, 206-212; Emecen, "Selim I", 412; Altundağ, "Selim", 430-432.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, (Ankara: TTK Yay., 1984), 393-395.

¹⁹ Mehmet İnbâşı, "Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi Sırasında Halep Kalesinde Tespit Edilen Kitaplar", *Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa*, ed. N. Alkan Günay (Bursa: Gaye Yay., 2020), 508-525.

²⁰ Celal-zâde Mustafa, *Tabâkâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, Ayasofya 306 vr. 177b

²¹ "Haleb'de mahfuz u mahzun olan nukûd ve emti'a bî-hisâb ve refârik-i mütenevvi'a kâm-yâb, zahm-zerde-i kilk-i hisâb olduk da on kerre yüz bin surh altın ve ale'l-hisab bu meblağdan efzun sebike vü dirhem-i meşkûk-i gûnâ-gûn kaleme geldi. Lakin evâni ve zuruf ve murassa' masnûfe-i masnu'a-ı mevşuf ve cevâhir-i giranbahâ ile akmişe-i mütenevvi 'atü's-sunûf hisaba gelmek mümkün olmadı. Bunlardan gayri üç binden ziyade girân-bahâ vaşak ve sammûr ve dibâ ve uskur-let ve katife ve atlas ve kemhâ ve bi'l-cümle akmişe-i duhde ve nâ-duhde hıyâm-ı sanayî hitam u bedâyi'nizam enduhte ve cebehâne ve âlât u esbâb ceng ü silahla memlû seksen bân mehâzin-i mu'allâ-

Yavuz Sultan Selim'in Şam'da hâkimiyetini tesis etmesinden sonra aynen Halep Kalesi'nde olduğu gibi Şam'da da kalede bulunan Memlûk Sultanlığı ile Şam naibi ve yardımcılarına ait hazine ve çeşitli eşyalara ganimet olarak el konulduğu bilinmektedir. Ancak bu konuda kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Sadece Emecen tarafından *Şam'da bulunan hazinenin sayımı yapıldığı, Şam naibi ve diğer bazı ileri gelenlerin eşyaları, alacakları, kendilerine ait gelirleri, darphane mevcudu ve nakit sikkeler tespit edildiği, hazinede 440.000 nakit halebî altın yanında değerli eşyaların da bulunduğu* şeklinde bilgi verilmiştir.²²

Şam Kalesi'nde elde edilen eşyalar ve nakitlerle ilgili olarak Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bir defter vardır.²³ Defter üzerinde herhangi bir tarih bulunmamasına rağmen katalogda 29 Zi'l-hicce 923 / 12 Ocak 1518 tarihi verilmiştir. Dört sayfa olarak hazırlanmış olan bu defter, *Defter-i oldur ki Şam kal'asında mevcut bulunan bunlardır ki zikr olunur* şeklinde bir girişle²⁴ başlamaktadır.

Defter iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısmı Şam'da Memlûk Sultanı'na ait nakit ve çeşitli eşyalar ile Sultan'ın bizzat Şam'a tayin ettiği görevlilerine ait eşyalar ve nakitler kaydedilmiştir.²⁵ İkinci kısım ise Şam naibi olup 24 Ağustos 1516'da meydana gelen Mercidabık Savaşı'nda askerleri ile birlikte hayatını kaybeden Şam emirü'l-ümerası Sibay Bey ile onun tarafından Şam'a tayin edilen yardımcıları ve çeşitli görevlilere ait menkul emlak ve nakitlerden oluşan kayıtlardan meydana gelmektedir.²⁶

Defter, *der hazine-i Şam*²⁷ başlığı altında *Mahsûl-i Hazindâr*,²⁸ *Mahsûl-i Devâdâr-i²⁹ Sultan*, *Mahsûl-i Müşîr-i Şehr-i Şam*³⁰ başlıkları ile ilk bölümden, *Mahsûl-i Sibay Bey nayib-i Şam*,³¹ *Mahsûlât-ı Hâcibü'l-Hüccâb*,³² *Mahsûl-i Devâdâr-ı Kebîr Nayib-i Şam*,³³ *Mahsûl-i Emîr-i Âhur Nayib-i Şam*³⁴ başlıklarıyla da ikinci bölümden oluşmaktadır.

Defterde önemli hususlardan birisi, hazineye ve çeşitli eşyalara ait değerlerin ve miktarların siyakat rakamları ile gösterilmesidir. Eşyaların bazılarının isimleri Farsça olarak yazılmıştır. Yine eşyaların nakit rakamları verilirken halebî, eşrefî,³⁵ efrencî³⁶ gibi altın sikke olarak değerlerin kullanılması da önemlidir.

kıbâb ve enbârât-ı gılâl ü kılârlar tolu kand ü nebât mâlâ-mâl, 'ale'l-hisâb defter olundu da asker-i hüddâm-ı âli-makam zabtına dâhil oldı." Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Tarih-i Kühü'l-Ahbâr*, 1159.

²² Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 234.

²³ *TS.MA.d. 4905*.

²⁴ *TS.MA.d. 4905*, s. 1

²⁵ *TS.MA.d. 4905*, s. 1-2

²⁶ *TS.MA.d. 4905*, s. 3-4. Defterde Şam naibi Sibay'ın ismi *Sibay Beğ nayib-i Şam* şeklinde geçmektedir.

²⁷ *TS.MA.d. 4905*, s. 1

²⁸ *TS.MA.d. 4905*, s. 1

²⁹ Devâdâr, Devâtâr, düvâdâr, devîdâr, düveydâr ve divitdâr şeklinde kaydedilmektedir. Divit tutan anlamında olup bu görevli sultan veya emirin yazı yazması veya imza atması esnasında diviti tutar, onların mektuplarını başkalarına tebliğ eder, her konuda sultana bilgi verir, şikâyetleri sultana takdim eder ve postayı sultana iletirdi. Kâzım Yaşar Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1989, 24; Devâdâr, hükümdarla sarayın ve emirlerin irtibatını sağlayan hükümdarın yazı işlerinden sorumlu olup karşılığı baş-mabeyincilik idi. İ. H. Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 356-358; Büyük Selçuklularda, Anadolu Selçuklularında devâtdârlik / emir-i devât adı altında bir görevli bulunmakta olup Mumluklarda devâdâr adıyla büyük emirlikler ve görevliler arasında sayılmıştır. Asri Çubukçu, "Devâtdâr", *DİA*, 9, (İstanbul 1994), 221-222.

³⁰ *TS.MA.d. 4905*, s. 2

³¹ *TS.MA.d. 4905*, s. 3

³² *TS.MA.d. 4905*, s. 4

³³ *TS.MA.d. 4905*, s. 4

³⁴ *TS.MA.d. 4905*, s. 4

³⁵ Mısır'da basılan ilk altın paralara Melikü'l-Eşref unvanını alan Mısır Memlûk sultanı Barsbay'dan dolayı (1422-1437) eşrefî denilmektedir. eşrefî Osmanlıların Mısır'ı fethine kadar kullanıldığı gibi fetihden sonra da bir müddet kullandıkları Mısır Memlûk menşei altın para idi. Ahmet Tabakoğlu, *Toplu Makaleler I, İktisat Tarihi*, İstanbul, Kitapevi, 2005, s.88, 108-109; Yavuz Sultan Selim zamanında Mısır'ın fethinden sonra Yavuz'un sultânî denilen altın parası, Mısır'da eşrefî adıyla da basılmıştı. "Eşrefî", *DİA*, 11, (İstanbul 1995), 477; Mısır'da eşrefî altınları

Defterin ilk kısmında Şam Kalesi'nde bulunan hazine ve kıymetli eşyalar *Şam kal'asında mevcud bulunan bunlardır ki zikr olunur* başlığı altında verilmiştir.³⁷ Kalede tespit edilen menkul emlak ve diğer nakitler (Ek. Tablo 1) şu şekildedir.

Defter üzerinde yapılan incelemede dikkati çeken en önemli husus, Şam Kalesi'nde ele geçirilen 440.000 halebî altınlık nakit paradır. Bunun dışında elde edilen çeşitli altın, gümüş, inci, bakır süslemeli ve bunlarla bezenmiş eşyalar da önemli bir yekûn tutmaktadır.

Nakit olarak elde edilen para ve vergilerin dışında dikkati çeken diğer eşyalar ise, gümüş ve bakır kaplı süslü parlak testi, süslü ve bakır kaplı parlak kılıç, gümüş ve bakır kaplı süslü büyük kepçe, inci ile kaplı süslü amberiyle kutusu kıymetli eşyalardır.³⁸ Bunun yanında *Nâzirü'l-ceyş*³⁹ unvanını taşıyan ordu komutanına ait beyaz, siyah ve kumral renkli 420 adet kuzu derisi⁴⁰ önemli ve kıymetli eşyalar olarak deftere kaydedilmiştir.

Şam'da sultana ait darphane gelirleri ile *sâhib-i ayarın* darb işlerinden dolayı elde ettiği yıllık gelirler de önemli bir yekûn tutmaktadır.⁴¹ Nitekim darphaneden 54.000, sâhib-i ayarın gelirlerinden de 17.000 eşrefî sikke olmak üzere toplamda sultanın yıllık nakit geliri 71.000 eşrefî sikkeyi bulmaktaydı. Bu miktar da ganimet olarak deftere kaydedilmiştir.

Şam vilayetinde sultanın tasarrufunda olan 54 köyden tahsil edilen buğday ve arpa gelirleri⁴² de yine defterde dikkat çeken kalemlerden bazılarıdır. Kalede Memlûk sultanına ait köylerden elde edilen 1600 gırar / gırâra⁴³ hinta (=327.200 kg buğday) ve 1.101 gırar şair (225.154,5 kg arpa) hububat açısından önemli bir miktardır.

Şam'da yaşayan Hristiyan ve Yahudilerden alınan cizye gelirleri 700 eşrefî sikke olarak kaydedilmiştir. Bunların ne kadarının Hristiyan'dan veya Yahudi'den alındığı ise belirtilmemiştir.⁴⁴

Defterde şıra⁴⁵ adı altında kaydedilen üzüm suyu gelirleri de önemli bir yekûn tutmaktadır. Üzüm suyu, Osmanlı Devleti'nin pek çok yerinde de yaygın olarak kullanılan hıml⁴⁶ (ortalama 250 kg civarında deve yükü) cinsinden hesaplanmıştır. Üzüm suyunun her hıml

yaygın olarak kullanılırdı. Şevket Pamuk, *Osmanlı Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*, (İstanbul: İletişim Yay., 2005), 114.

³⁶ XVII. yüzyıla kadar Osmanlı ülkesinde en yaygın kabul gören altın sikke, yıldız altını, efrenkiye gibi adlarla da anılan Venedik dukası idi. Ş. Pamuk, *Osmanlı Türkiye İktisadî* s. 114; Altın bolluğunun hüküm sürdüğü dönemde Osmanlı ülkesinde Batı Avrupa kökenli efrenki adı altında Venedik dukası da kullanılmaktaydı. Tabakoğlu, *Toplu Makaleler*, 108; Frengi Flori, Engürüs Florisi ve eşrefî hakkında bkz. Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi (1453-1559)*, 2, (İstanbul, Cem Yay., 1995), 170-173, 273.

³⁷ *TS.MA.d. 4905*, s. 1

³⁸ "Kûze-i billur bâ nukra. Kılıç billur bâ nukra. Mil'aka-i billur bâ nukra. Anberiyeye-i murassa' bâ mürvarid müzehheb." *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

³⁹ Sahib-i divan-ı atâ da denilen bu görevli, hassa askerlerinin teçhizatının temini, maaşlarının ödenmesi, askerlerin ıktâ işleriyle meşgul olunması nâzirü'l-ceyş'in görevleri arasında idi. Uzunçarşılı, *Medhal*, 369-370; Divânü'l-Ceyş: İktâ sahibi askerler ve sultanın memlûklerinin işleriyle ilgilenen bu divanın yönetimi nâzirü'l-ceyş'in uhdesindeydi. Askerlerin ıktâ beratları, maaşları, ıktâ arazilerinin ölçümü gibi işler bu divanın sorumluluğu arasındaydı. İsmail Yiğit, *Memlûkler 648-923 / 1250-1517*, (İstanbul: Kayıhan Yay.), 2015, 197.

⁴⁰ "Mahsûl-i Nâzirü'l-ceyş Post-i berre-i sepîd ve siyah ve kumral 420 tahta." *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴¹ "Mahsûl-i Dârü'd-darb ber-vech-i maktu' fi sene 54.000 eşrefî sikke. Der tasarruf-ı sahibü'l-ayar ve'd-darb ma'a 17.000 eşrefî sikke." *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴² "Mahsûl-i köy der tasarruf-ı Sultan 54 kıt'a fi sene Hint=1600 gırar, Şair 1101 gırar." *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴³ Şam'da tahıl ölçümünde kullanılan bir hacim ölçüsüdür. Kelime anlamı çuval / büyük çuvaldır. Gıranın değeri yaklaşık 204,5 kg civarında idi. Walter Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, çev. Acar Sevim, İstanbul, Marmara Ü Yay., 1990, 46. Anadolu'da harar şeklinde olup büyük çuval anlamında kullanılmaktadır.

⁴⁴ "Cizye-i Yahudiyân ve Nasraniyân fi sene. 700 eşrefî sikke." *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴⁵ "An rusûm-ı şıra-i hıml. Beher hıml fi 7. Fi sene 30.000." *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴⁶ Hıml=Deve yükü; yaklaşık 250 kg civarında idi. Hinz, *Ölçü Sistemleri*, s. 16; Halil İncalcık, "Yük (Hıml) in The Ottoman Silk Trade Mining and Agriculture", *The Middle East and The Balkans Under The Ottoman Empire Essays on Economy and Society* içinde (Bloomington 1993): 432-461.

değeri yedi sikke olarak belirlenmiş olup 30.000 eşrefî sikke gelir temin edildiği anlaşılmaktadır. Üzüm suyunun miktarı ise yaklaşık 4.285 kg idi.

Şam'da zuhurat gelirleri kaleminden olan beytü'l-mâl gelirinden⁴⁷ sultana tahsis edilen miktarı 2.000 eşrefî sikke idi. Nitekim Şam'da tahsil edilen her on akçeden altı akçesinin sultana ait olduğu da deftere kaydedilmiştir. Yine Memlük sultanına ait Şam vilayetinin âdet-i ağnam geliri ise 12.162 eşrefî sikke olarak⁴⁸ gösterilmiştir.

Sultan'ın Şam'daki önemli gelirlerinden birisi de Mısır'dan gelen baharatın gümrük geliri olarak kaydedilen 25.000 eşrefî sikke idi.⁴⁹ Şam'da kalenin altında bulunan ve geliri sultana tahsis edilen dükkânlardan yıllık 1.920 eşrefî sikke⁵⁰ hazineye irat olarak deftere kaydedilmiştir. Yine çeşitli tüccar tercümanlarından ve simsardan alınan gelirler ile araçlardan tahsil edilen 2.000 efrencî sultanın gelirleri arasında yer almaktaydı.⁵¹

Sultana ait gelirler arasında sayılan kalemlerden birisi de hacılar Şam'a geldikleri zaman tüccardan alınan damga vergisidir. Bununla ilgili olarak defterde *mahsûl-i tamgâ-i tacirân ki huccâc-ı âmed end, fî sene 5.000 eşrefî sikke* şeklinde yer alan kayıt önemlidir.⁵²

Defterde kaydedilen gelir kalemlerinden biri de Nablus ve Zeytun'dan alınan gelirlerdir.⁵³ Toplam miktarı 45.000 eşrefî sikke olan bu gelirlerin henüz tahsil edilmediği deftere kenar kaydı olarak yazılmıştır.

Şam eyaletindeki Sultan Kayıtbay'ın vakfı olan Ayn ve Telbaşar köylerinin yıllık geliri 1.000 eşrefî sikke⁵⁴ olup deftere irat olarak kaydedilmiştir.

Defterdeki ilginç kayıtlardan birisi de Şam Kalesi naibinin⁵⁵ askerlere, kendi adamlarına ve kalenin muhafazası için 313 nefer fellâh-ı Arap'a mevacib için hazineden 3.700 eşrefî sikke ödeme yapmış olmasıdır. Yine naibin sultana ait buğdaydan 400 gırar (81.800 kg) buğdayı sattığı da belirtilmektedir. Muhtemelen ramazan ayı mevacibinde eksiklik olduğu için kale naibi, sultanın tasarrufunda bulunan hazine ve buğdayın bir kısmını kullanmıştır.

Sultana ait alacaklar ise *Zimem-i nas* başlığı altında verilmiştir ki bunun miktarı 7.685 eşrefî sikke idi. Ancak bunların kimlere ait olduğu defterde belirtilmemiştir.

Defterde sultana ait olarak Şam Kalesi'nde ve Şam vilayetinde bulunan nakit ve menkul emlakın gelirleri ayrıntılı bir şekilde mevcuttur. Nakitlerin toplamı 440.000 halebî, 224.230 eşrefî ve 2.000 efrencî altın sikke idi. Aynı zamanda sultana ait olan yaklaşık 327 ton buğday ile 225 ton arpanın da gelirler arasında belirtilmesi önemlidir.

Defterin ilk kısmında yer alan Memlük Sultanı'na ait gelirlerden sonra sultanın emrinde olup Şam'da görev yapan ve gelirleri tespit edilen diğer görevlilerin gelirleri şu şekildedir:

Memlük devlet teşkilatında önemli bir görevli olan Hazindâr,⁵⁶ sultanın nakitleri, mücevherleri ve kıymetli kumaşlarından sorumlu idi. Hazindâr veya hazinedâr üç görevliden

⁴⁷ “An beytü'l-mâl fi sene 2.000 eşrefî, Beytü'l-mâl ki nayib-i Şam alur. On akçe, altı akçesin Sultan alur. Fî sene 500 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴⁸ “Mahsûl-i âdet-i ağnam Vilayet-i Şam. eşrefî fi sene 12.162 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁴⁹ “Mahsûl-i gümrük-i bahariyyât der Mısır amede end. eşrefî Fî sene 25.000 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵⁰ “Mahsûl-i Dekâkin-i tahtü'l-Kal'a Fî sene. 1.920 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵¹ “Mahsûl-i meyâncıyan 2.000 efrenci sikke. Mahsûl-i tercümân-ı Efrenc ve simsarân 700 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵² *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵³ “Mahsûl-i Nablus an Zeytun ve gayrihi. Fî sene. Henüz alınmamışdır. 45.000 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵⁴ “Mahsûl-i karye-i Ayn ve Telbaşar Vakf-ı Kayı Beğ Sultan. Fî sene. 1.000 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵⁵ “Kal'a nayibi yanında olan cündilere ve kendü âdemlerine ve fellâh-ı Araba Kal'a hıfzı için Ramazan ayı mevacibine vermeğe hazineden 3.700 eşrefî çıkarmış. Fellah-ı Arab 313 nefer. Kal'adan Kal'a nayibi Sultan buğdayından dört yüz gırar buğday satmış. 1.200 eşrefî sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 1.

⁵⁶ Uzunçarşılı, *Medhal*, 340-341.

ibaret olup birisi kıymetli kumaşlardan, ikincisi ipekli ve sırmalı eyerlerden, üçüncüsü ise nakitlerden sorumlu idi. Bunların aynı zamanda büyük eyaletlerde vekilleri vardı.

İncelenen defterde *Mahsûl-i Hazindâr* başlığı altında⁵⁷ hazindârın gelirleri belirtilmiştir. Bunlar arasında Bev köyünden 500 eşrefî, konakta 30.000 eşrefî, kale naibinde 1.000 eşrefî sikke olmak üzere toplam 31.500 eşrefî nakit sikke bulunuyordu. Aynı zamanda şehir ve çeşitli köylerde 150 eşrefî sikke ile 53.460 cinsi belirtilmeyen⁵⁸ nakit para olmak üzere, 705 gırâra / gırâr (=144.172,5 kg) buğday, 345 gırâr (=70.552,5 kg) arpa, 11,5 gırâr (=2.351 kg) susam, 50 vukıyye / kıyye⁵⁹ de (=7,71 kg) pekmez tespit edilmişti. Bunların cins ve miktarı belirtildikten sonra *ba'zı asiyaabları dahi bulunmuştur mahall-i mahalline konulmuşdur* şeklinde bir kayıt⁶⁰ düşülmüştür. Görüldüğü üzere Hazinedâr'ın gelirleri arasında bulunan 31.650 eşrefî sikke, 53.460 nakit para olmak üzere 144 ton buğday ve 70 ton arpa gibi hububat ürünleri yanında susam ve bir miktar da pekmez ayrıntılı bir şekilde deftere kaydedilmişti.

Şam Kalesi'ndeki nakit ve eşyaların kaydedildiği defterde *Mahsûl-i Devadâr-ı Sultan* unvanlı bir görevliden bahsedilmektedir.⁶¹ Memlûk Sultanı'nın önemli görevlilerinden olup sultanın mektuplarını başkalarına tebliğ eden, her konuda sultana bilgi veren, şikâyetleri sultana takdim eden kişi olarak görev yapan Devadâr'a ait gelirler ve borçlar da deftere kaydedilmiştir.

Devadâr'a ait olarak 17 köyden 2.000 eşrefî sikke, kademiyet denilen deriden 1.000 eşrefî sikke gelir tespit edilmişti. Aynı zamanda, Şam'da hil'at / kaftan giyen beylerden bir miktar da Sultan adına devadârı almakta⁶² idi ki bunun yıllık geliri 150.000 sikke gibi büyük bir meblağ tutmaktaydı.

Devadârın *zimem-i nâs* başlığı altında kaydedilen alacakları, 120 hasene eşrefî sikke, nakit 24.750 sikke, buğday 140 gırâr (=28.630 kg), arpa 33 gırâr (=6.748,5 kg) ve nohut 3 gırâr (=613,5 kg) idi. Buna göre Sultan Devadârı'nın uhdesinde 3.000 eşrefî, 150.000 sikke nakit geliri, alacakları olarak da 120 eşrefî, 24.750 sikke nakit ve buğday, arpa ve nohut cinsinden hububat ve bakliyat ürünleri olduğu tespit edilmiştir.

Şam Kalesi'ne ait eşyaların kaydedildiği defterde *Mahsûl-i Müşîd-i Şehr-i Şam* başlığı altında bir başka görevliye ait gelirler de belirtilmiştir. Müşîd,⁶³ Memlûk devlet teşkilatında nazır, müfettiş, murakıp gibi görevlilerin işlerini yapmaktaydı. Daha çok evkaf nezareti görevini yürüten müşidin, Kahire'deki evkaftan sorumlu görevlinin Şam'daki temsilcisi olduğu anlaşılmaktadır.

Şam şehrinin müşidi olan görevlinin uhdesinde üç köy, 53.940 sikke, buğday 14 mudd⁶⁴ / müd (=39,76 kg) ve 4 kile⁶⁵ (=51,2 kg), arpa 14 müd ve 4 kile (ortalama 91 kg) ve saman 33 hıml (=8.250 kg) olarak tespit edilmiş ve deftere kaydedilmişti.

Müşîd belirtildiği üzere daha ziyade nazır olarak görev yaptığı için Şam'daki Bimarhane evkafı gelirinden 2.000 eşrefî sikke⁶⁶ almaktaydı. Yemiş Kapanı hâsılından yılda 36.000 sikke,

⁵⁷ *TS.MA.d. 4905*, s. 2

⁵⁸ Defterde nakit olarak elde edilenlerin cinsi eşrefî, efrencî, halebî gibi kaydedilirken bazılarının hangi cinsten olduğu kaydedilmemiştir. Bunlar Mısır'da kullanılan pare veya Osmanlı akçesi olup olmadığı tespit edilememiştir.

⁵⁹ Şam'da ukiyye 154,2 gr civarında idi. Hinz, *Ölçü Sistemleri*, 43.

⁶⁰ *TS.MA.d. 4905*, s. 2

⁶¹ *TS.MA.d. 4905*, s. 2

⁶² “Ve ne kadar beğler gelüb Şam nayibinden kaftan giyerlerse Sultan dividdârına birer mikdar akçe deyu virür imüş fi sene 150.000.” *TS.MA.d. 4905*, s. 2.

⁶³ Müşîd; Nazır, müfettiş, murakıp manalarına gelmektedir. Şad tabiri askerî sınıftan tayin edilen memurlar için kullanılırdı. Uzunçarşılı, *Medhal*, 341.

⁶⁴ Buğday ve arpa gibi hububat ürünlerinde kullanılan bir ağırlık ölçüsüdür. Suriye'de müdd 2,84 kg buğdaya tekabül etmekteydi. Hinz, *Ölçü Sistemleri*, 56

⁶⁵ İstanbul kilesi buğdayda 25,6 kg, arpada 22,2 kg, unda 25,6 kg iken Anadolu'da bazen bunun yarısı kadar değerde idi. Doğu ve güneydoğu Anadolu'da buğdayın kilesi 12,8 kg civarında idi. Hinz, *Ölçü Sistemleri*, 51. Burada da yarısı olarak hesaplanmıştır.

Şam'daki kervansaray, dükkân ve hamamlardan 40.000 sikke ve ayrıca bimarhanede vefat eden kimselerin eşyalarından elde edilen gelirleri sultan adına tahsil etmekteydi. Buna göre Şam şehri müşidinin defterde kaydedilen gelirleri, 2.000 eşrefi, 53.940 nakit sikke, Bimarhane evkafı gelirleri ile Yemiş Kapanı'ndaki dükkân, kervansaray ve hamamlardan elde edilen 76.000 sikke olmak üzere toplam olarak 129.940 sikke, bir miktar da buğday, arpa ve samandan meydana gelmekteydi.

Defterin ikinci kısmı belirtildiği üzere Şam naibi olan emirü'l-ümerâ Sibay Bey'in kendisine ve en yakın birinci derecedeki yardımcıları olan görevlilere ait gelirler ve eşyalar kaydedilmiştir. Şam naibi Sibay Bey'e ait gelirler *Mahsûl-i Sibay Bey Nayib-i Şam* başlığı altında (Ek. Tablo: 2) belirtilmiştir.⁶⁷ Bundan sonra da Şam naibinin emrinde bulunan yüksek dereceli devlet görevlilerine ait nakit ve kıymetli eşyalar tespit edilmiştir.

Şam naibi Sibay Bey'in menkul emlakinden nakit ve taşınabilir eşyalar, defterde on yedi farklı birim olarak gösterilmiştir. Sibay Bey'in gayrimenkulleri ile ilgili olarak da defterde *mezkûr Şam nayibinin emlâki dahi mahallinde yazılmışdır* şeklinde belirtilmiştir. Ancak bunların neler olduğu açıklanmamıştır.

Sibay Bey'in menkulleri belirtilirken dikkati çeken hususlardan birisi Arslan ve Abraham isimli iki Yahudi tüccara para vererek ortaklık yapmasıdır. Defterde⁶⁸ *Arslan nam Yahudiye 25.000 sikke eşrefi mudârebeye vermiş, Abraham nam Yahudiye 7.000 sikke eşrefi mudârebeye vermiş* şeklinde yer alan kayıta bu husus belirtilmektedir. Bilindiği üzere İslam hukukunda yer alan ticarete ortaklık için kullanılan tabirlerden birisi olan mudârebe,⁶⁹ bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade etmektedir. Buna göre Sibay Bey, Arslan adlı Yahudi'ye 25.000 eşrefi sikke para vererek sermaye ortaklığı yapmıştır. Bu paranın kalede olduğu belirtilmiştir. Yine Sibay Bey'in Abraham isimli bir başka Yahudi tüccara da mudârebe usulü ile 7.000 eşrefi sikke verdiği anlaşılmaktadır. Bu ortaklıklardan ne kadar kâr veya zarar ettiği hususu ile ilgili defterde bilgi mevcut değildir.

Sibay Bey'in menkulleri arasında dikkati çeken diğer bir kalem de kumaşlardır. Yakub isimli bir kumaş tacirine 287 kıta sof kumaşı ile cinsi tespit edilemeyen 283 kıta kumaş emanet olarak vermiştir.⁷⁰ Bu kumaşların da hazineye irat olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır.

Sibay Bey, Şam'a tabi olan Baalbek'te bulunan 40 adet köyden yıllık 27.000 eşrefi sikke, tasarruf etmekteydi.⁷¹ Defterdeki kayda göre köylerin hâsılları henüz tahsil edilmemiştir. Bu köylerden buğday 1.300 gırar (=265.850 kg) ve 1500 gırar (=306.750 kg) arpa gelirine sahipti.

Şam beyi emirü'l-ümera olduğu zaman görevde olan beylerden bir miktar hediye adı altında para alması âdet olup bunun miktarı 14.900 eşrefi sikke idi.⁷² Yine Sibay Bey'in geliri olarak vazifede olan beyler her yıl bir miktar filori vermeleri âdet olup bunun yıllık miktarı 18.344 eşrefi sikke olarak tespit edilmişti.⁷³ Bu miktardaki gelirler Sibay Bey'in nakit emlakı olarak hazineye irat amacıyla deftere kaydedilmişti.

⁶⁶ “Bîmârhâne evkâfî hâsılından sultana yılda iki bin eşrefi virür imiş. Yemiş kapanı hâsılından yılda otuz altı bin akçe ve nefsi-i Şam'da kârbânsaraydan dükkânlardan ve hamamlardan kırk bin akçe ve bîmârhânedeki fevt kimesnelerün esbabından.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁶⁷ *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁶⁸ *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁶⁹ Cengiz Kallek, “Mudârebe”, *DİA*. 30, (İstanbul 2005), 359-363.

⁷⁰ “Yakub nam kimesne 287 kıta sof ile 283 kıt'a ... emânet komuş.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷¹ “Melik-i ümerânın Şam tevabiinde tasarrufunda Baalbek ili bile kırk kıta karye vardır. Hâsıl fî sene 27.000 eşrefi sikke. Bu yılıki hâsılları dahi üzerlerindedir. Hınta 1300 gırar, Şair 1500 gırar.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷² “Şam beyi melik-i ümerâ olsa kudüm-ü rikâb-ı vezayif olan beylerden birer mikdar mukarrerleri varmış 14.900 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷³ “Vazifede olan beyler her biri bir yılda birer mikdar mukarrer maktu' filori virürlermiş. Fî sene 18.344 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

Sibay Bey'in diğer gelirleri arasında Şam şehri ve bağlı yerlerden aldığı 19.640 eşrefi sikke ağnam geliri,⁷⁴ yine naibin uhdesindeki yerlerde ekin vaktinde reayadan her yıl alınan toplam 7.000 eşrefi sikke⁷⁵ de bulunuyordu.

Şam şehrinin zuhurat vergileri olan niyabet, arusiyye ve cürm-i cinayet gibi vergilerin tahsili işinin Sibay Bey'in kapıcıbaşlarına muhtemelen iltizam usulü ile satıldığı, bunun yıllık getirisinin 36.000 eşrefi sikke olduğu defterdeki kayıttan anlaşılmaktadır. Yine Şam'a tabi olan Baalbek ve diğer yerlerin niyabet ve zuhurat vergilerinin 10.000 eşrefi sikke olduğu belirtilmiştir.⁷⁶

Defterde, beytü'l-mâl gelirleri yılda 1.000 filoriden eksik olduğunda Şam naibi tarafından tahsil edildiği ve bunun yıllık getirisinin 5.000 eşrefi sikke olduğu kayıttır.⁷⁷ Bu miktardan fazla olduğunda ise bu gelirlerin sultana ait olarak tahsil edildiği anlaşılmaktadır.

Sibay Bey'in tasarrufunda, şehirden yıllık olarak alınan esir vergisi 360 eşrefi sikke,⁷⁸ Avrupa'dan gelen yabancı mallardan 3/10 olarak alınan tamga vergisi kapsamında 4.000 eşrefi sikke,⁷⁹ Kudüs'teki bir hamamın geliri olarak 1.000 eşrefi sikke,⁸⁰ Şam'daki Beni Ümeyye Camii nezareti olarak 2.290 eşrefi sikke⁸¹ ve Şam'daki bazı beylerin ödedikleri 4.000 eşrefi sikke⁸² de gelirler olarak deftere kaydedilmiştir.

Buna göre Şam naibi olan Sibay Bey'in menkul emlakı ve nakit olarak uhdesinde bulunan gelirlerin toplamı 181.534 eşrefi sikke olup bunun dışında 265.850 kg buğdayı, 306.750 kg arpası, 570 kıta kumaşı olduğu tespit edilmiş ve bunlar Osmanlı hazinesine irat olarak kaydedilmiştir.

Şam naibi Sibay Bey'in emrindeki görevliler ve tasarruf ettikleri gelirleri de deftere kaydedilmiştir. Bunlar Şam'ın önemli idarecileri olup isimleri belirtilenler şunlardır.

Defterde yer alan Mahsûlât-ı Ulubey-i Şam başlığı⁸³ altında kaydedilen Şam'daki ulubeyin tasarrufundaki 13 adet köyün hububat geliri 4.000 eşrefi sikke idi. Aynı zamanda hububat gelirlerinin henüz alınmadığı ve reaya üzerinde olduğu ifade edilmiştir.

Defterde miktar olarak az olmasına rağmen kaydedilen görevlilerden birisi de Mahsûlât-ı Emir-i Meysere'ye ait gelirdir.⁸⁴ Emir-i meysere, sol kısım emiri anlamına gelmekte olup onun tasarrufundaki gelir miktarı 21 adet köyden 4.000 eşrefi sikke idi. Bu köylerden 813 gırar (=166.258,5 kg) buğday, 310 gırar (=63.395 kg) arpa ve 33 pare ağnam geliri vardı. Ancak bunların hâlâ köylü reaya üzerinde olduğu ve talep edilmesi bilgisi eklenmiştir.

Mısır Memlûk Devleti'nin Sultandan sonra en önemli emirliği Şam Emirliği olduğundan merkezdeki devlet teşkilatının benzer bir örneği Şam'da da bulunmaktaydı. Şam naibi olan Emir

⁷⁴ “Şam nayibinin nefsi-i Şam'dan hâsılı âdet-i ağnâmiyle 19.640 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷⁵ “Şam nayibinin ...sindeki ekin vaktinde âdet üzere mukarrerler imiş vilâyet reayasından cem' iderler imiş 7.000 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷⁶ “Niyâbet ve cürm ü cinayet şehri ber-vech-i maktu' kendülerin kapucubaşlarına yılda 36.000 eşrefiye satarlarmış 36.000 eşrefi sikke. Niyâbet ve cürm ü cinayet-i vilâyet ma'a Baalbek gayrihi 10.000 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷⁷ “Beytü'l-mâl bin filoriden eksük oldukda Şam nayibi alur 5.000 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷⁸ “Mahsûl-ü bâc-ı esîran fi şehri 360 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁷⁹ “An mahsûl-ü tamgâ-i efrenc an sülüs aşer. Hasene 4.000 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁸⁰ “An âdet-i hamam der Kudüs-ü mübârek 1.000 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁸¹ “Nezâret-i Cami-i Beni Ümeyye fi şehri 2290 Şam nayibi alurmuş 2.290.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁸² “Küdüm-ü rikâb-ı vilâyet-i Şam. Hasene 4.000 eşrefi sikke.” *TS.MA.d. 4905*, s. 3.

⁸³ “Mahsûlât-ı Ulubey-i Şam. Hâsıl 13 karye ma'a galle eşrefi 4000 sikke, Gallatı henüz alınmamışdır. Raiyyet üzerindedir.” *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁸⁴ “Mahsulât-ı Emir-i meysere. Karye 21 kıt'a eşrefi 4000 sikke. Hintta 813 gırar, Şair 310 gırar Ağnam 33. Henüz alınmamışdır. Taleb oluna.” *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

Sibay Bey'in emri altında sultanın hizmetindeki Hacibü'l-Hüccab⁸⁵ gibi bir görevli de vardı. Başmabeynci olarak görev yapan Hacibü'l-hüccâb, Sibay Bey'in en önemli yardımcılarında idi.

Hacibü'l-hüccâbın menkulleri (Ek. Tablo: 3) içerisinde bazı vakıfların nezaret gelirleri olarak 4.132 eşrefî sikke kaydedilmiştir. Ancak hangi vakıflar olduğu defterde belirtilmemiştir.

Hacibü'l-hüccâbın uhdesinde 23 adet köyden alınan yıllık vergi miktarı⁸⁶ toplam 3.644 eşrefî sikke idi. Bu köylerden hububat cinsinden arpa 363 mudd / müd⁸⁷ (=2,84 kg=1.031 kg), buğday 300 gırâr (61.350 kg) olarak tespit edilmişti. Yine bu köylerden asel / bal olarak 12 kintar⁸⁸ (=185 kg=2.220 kg) ve 12 vukiyye (=3,72 kg) olmak üzere toplam 2.223,75 kg idi. Keza defterdeki kayıtlara göre bu köylerden pirinç olarak 20 kintar (=3.700 kg) ve 20 vukiyye (=6,23 kg) olmak üzere toplam 3.706,23 kg alındığı görülmektedir. Aynı zamanda köylerin 1.500 eşrefî sikke de ağnam geliri vardı.⁸⁹ Defterde *bu yılın hâsılları duruyor, taleb oluna* şeklindeki kayıttan tespit edilen bu miktarların henüz alınmadığı anlaşılmaktadır.

Hacibü'l-hüccâbın isimleri belirtilmeyen bazı köylerde ve şehir merkezinde⁹⁰ de gelirleri olarak 4.356 eşrefî sikke kaydedilmiştir. Bu köylerden mahsulatın bu yıl henüz alınmadığı belirtilen buğday 63 gırâr (=12.283,5 kg) ve arpa olarak da 15 gırâr (=3.067,5 kg) tespit edilmiştir.

Hacibü'l-hüccâbın gelirlerinin toplamı ise 13.632 eşrefî sikke, 74.233,5 kg buğday, 4.098,5 kg arpa, 2.223 kg bal ve 3.706 kg pirinç tespit edilerek deftere kaydedilmiştir. Diğer gelir kalemlerinden farklı olarak hacibü'l-hüccâbın menkulleri arasında bal ve pirincin olması ve bunların ciddi bir meblağ oluşturması dikkate değerdir.

Şam naibi Sibay Bey'in önemli yardımcılarında olan ve sultanın emrindeki devâdar gibi yazı işlerinden ve Şam naibine arz edilecek konulardan sorumlu olan Şam naibi devadârının uhdesinde⁹¹ 16.195 eşrefî sikke nakit tespit edilmişti. Bundan başka henüz tahsil edilmeyen 1.525 gırâr (=311.863,5 kg) buğday ve 358 gırâr (=73.211 kg) arpa vardı. Diğer görevlilerin uhdesinde bulunmayan sadece devadârın tasarrufunda bulunan 21 çuval zencefil bulunmaktadır. Aynı zamanda devadârın 12.246 eşrefî sikke alacağı⁹² olduğu da anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere devadârın uhdesinde bir miktar nakit eşrefî sikke olmasına rağmen alacağı da önemli bir yekûn tutmaktaydı. Uhdesindeki buğday ve arpa miktarı ile zencefil ise azımsanmayacak bir oranda idi.

Defterde Mahsûl-i Emir-i Âhur⁹³ Nayib-i Şam başlığı altında kaydedilen ve Sibay Bey'in bineklerinden sorumlu olan emir-i âhur adında önemli bir yardımcısı daha vardı. Emir-i âhurun

⁸⁵ Saray teşkilatında en yetkili kimse idi. Hükümdarla devlet işleri ve hükümet adamları arasında vasıta olan haciblik, Baş-mabeynci olarak hizmet ederdi. Hükümdarın emriyle askerlere ait bütün işleri kontrol eder, asker arasındaki hadiseleri ve ıktâ davalarını adalet içerisinde hallederdi. Askeri yoklamaları yapar, adalet divanına gelenleri Sultanın huzuruna çıkarırdı. Uzunçarşılı, *Medhal*, 33-34, 354-355.

⁸⁶ Karye 23 kıt'a hâsıl 3.048 eşrefî sikke. Cemaat-i karye 596 eşrefî sikke. *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁸⁷ Şam'da kullanılan mudd / müd ağırlık birimi olarak 2,84 kg idi. Hinz, *Ölçü Sistemleri*, 56.

⁸⁸ Kintar; yaygın olarak Mısır, Suriye, Irak, Anadolu'da kullanılan bir ağırlık ölçüsüdür. Suriye'de Şam kintarı 185 kg. idi. Selçuklularda ve Osmanlılarda kantar olarak kullanılmış olup Anadolu'da bunun miktarı 56,443 kg idi. Hinz, *Ölçü Sistemleri*, 32-33.

⁸⁹ "Şair 363 müd, Hintta 300 gırâr, Ganem 1500, Asel 12 kintar 12 vukiyye, Pirinç 20 kintar 20 vukiyye. Bu yılın hâsılları duruyor. Taleb oluna." *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁹⁰ "Bazı köylerde ve şehirde der-mahalde zeminde filorileri buğday ve arpası var. 4.356 eşrefî sikke. Hintta 63 gırâr, şair 15 gırâr. Bu yıl henüz alınmadı." *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁹¹ "Mahsûl-i Devadâr-ı Kebir Nayib-i Şam" *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁹² "Zimem-i nâs, eşrefîye 12.246 sikke." *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁹³ Memlûk sultanına ait has ahur / istabl-ı sultânîye nezaret eden emir-i ahur, birinci derecedeki emirlerdendir. Bunun emir-i ahur-ı sâni ve sâlis unvanları ile ikinci derecede yardımcısı vardı. H. Uzunçarşılı, *Medhal*, 337-338; Sultanın veya büyük emirlerin ahırlarından ve binek hayvanlarından mesul olan kişi idi. Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi*, 34.

uhdesinde dört köy ve şehirdeki bazı mahallelerden⁹⁴ elde edilen 700 eşrefî sikke, kervansaraydan 500 eşrefî sikke, kervansaray yakınındaki fırından 150 eşrefî sikke olmak üzere 1.350 eşrefî sikke nakit geliri deftere kaydedilmişti. Bunun dışında bir adet değirmen ile üç adet bünûd⁹⁵ denilen kılıç bağı kemer / eyer tespit edilmişti.

Emir-i âhurun alacakları⁹⁶ ise ciddi bir meblağ tutmaktaydı. Nitekim *zimem-i nâs* başlığı altında 325 eşrefî sikke, cinsi belirtilmeyen 83.890 sikke nakit, 30.061,5 kg buğday ve 20.041 kg arpa alacak olarak kaydedilmiştir. Bunlar, emir-i âhurun şahsi alacakları değil, görevinden dolayı ortaya çıkan alacakları idi.

Defterdeki verilere göre hazineye irat olarak kaydedilen nakitler ve kıymetli eşyalar ile hububat cinsinden belirtilen kalemlerin dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: Nakitler ve Cinsleri

Ait olduğu kişi	eşrefî	efrencî	halebî	Pâre / Akçe	Alacakları
Sultan	177.567	2.000	440.000	46.963	7.685 eşrefî
Hazindâr	31.650			53.460	
Devadâr-ı Sultan	3.000			150.000	120 eşrefî 24.750
Müşid-i Şam				53.940	
Şam naibi Sibay Bey	174.884			6.650	
Ulubey Şam	4.000				
Emir Meysere	4.000				
Hacibü'l-hüccâb	12.132				
Devadâr-ı Kebir Naib-i Şam	16.195				12.246 eşrefî
Emir-i âhur naib-i Şam	1.200			83.890	
Toplam	424.628	2.000	440.000	394.903	20.051 eşrefî 24.750

Tabloda da görüldüğü üzere Şam Kalesi'nde ele geçirilen nakitlerden toplamı 424.628 eşrefî sikke idi. Ancak miktar olarak en büyük nakit Şam Kalesi'nden alınan 440.000 halebî altındır. Cinsi belirtilmeyen pare ya da akçe olarak tahmin edilen miktar ise 394.903 sikke idi. Alacaklar kısmında ise Sibay Bey'in devadârına ait 12.246 eşrefî, Sultan adına 7.685 eşrefî ve Sultan devadârına ait 24.750 eşrefî sikke vardı. Dikkati çeken hususlardan birisi sadece Sultana bağlı müşidin zimmetinde bulunan 53.940 sikke gelirin kaydedilmiş olmasıdır.

Nakit cinsinden hazineye irat olarak kaydedilen bu birimlerin dışında yine önemli bir yekûn tutan hububat ürünleri gelmekteydi. Hububat ürünleri defterde buğday, hınta; arpa da şair adı altında kaydedilmişti. Ancak burada dikkat çeken bir husus vardır. Bu da hububat için verilen ölçü birimlerinde çok farklı tabirlerin kullanılmış olmasıdır. Buğday ve arpa için gırâra / gırar, mudd / müd ve kile gibi ölçü birimleri defterde görülmektedir. Üzüm suyu / şıra için hıml tabiri kullanılırken, bal ve pirinç için kintar ve vukiyye ölçü birimi olarak kullanılmıştır. Bunun yanında saman hıml ile ölçülürken zencefil için kullanılan ölçü birimi çuvaldır. Bu da Osmanlı vergilendirme ve tahrir sisteminde çok farklı ölçü birimlerinin aynı anda aynı defterde kullanılması bakımından dikkate değer bir durumdur.

⁹⁴ “Karye 4 ve bazı mahallât-ı şehri. Kârbansaray 500 sikke eşrefîye değer dediler. Furun der nezd-i karbansaray 150 sikke değer dediler.” *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

⁹⁵ Bünûd; Bağ, bend, kılıç bağı, eyer bağı anlamına gelmektedir. Uzunçarşılı, *Medhal*, 331.

⁹⁶ “Zimemi'n-nas. Nukud 83.890. Hınta 147 gırar. Şair 98 gırar. Bu yılın bakiyyeleri taleb oluna.” *TS.MA.d. 4905*, s. 4.

Tablo 2: Hububat-Bakliyat Gıda Türleri ve Miktarı (Kg)

Alınan Kişi	Buğday	Arpa	Pirinç	Nohut	Bal	Pekmez	Susam	Zencefil	Kumaş
Sultan	327.200	225.154,5							420 adet kuzu postu
Hazindâr	144.172,5	70.553,5				7.71	2.351		
Devadâr-ı Sultan	28.630	6.748,5		613,5					
Müşid-i Şam	91	91							
Sibay Bey Şam naibi	265.850	306.750							570 top
Emir Meysere	166.258,5	63.395							
Hacibü'l-hüccâb	74.233,5	4.098,5	3.706		2.223				
Devadâr-ı Kebir Naib-i Şam	311.863,5	73.211						21 çuval	
Emir-i âhur naibi Şam	30.061,5	20.041							3 eyer bağı/ kemer
Toplam	1.348.360,5	770.043,5	3.706	613,5	2.223	7.71	2.351	21 çuval	

Hububat ürünlerinde en büyük miktar buğday ve arpada görülmektedir. Nitekim sultana ait 327 ton buğday deftere kaydedilmiştir. Bundan sonra Sibay Bey'in devadârına ait 311 ton, Sibay Bey'e ait 265 ton, emir-i meysereye ait 166 ton, sultanın hazindârına ait 144 ton olmak üzere toplam 1.348 ton buğday tespit edilmişti. Buğdaydan sonra en önemli kısmı şair / arpa almaktadır. Bu defa en büyük miktar Sibay Bey'e ait olup 306 ton idi. Ondan sonra sırasıyla Sultana ait 225 ton, Sibay Bey'in devadârına ait 73 ton, sultan hazindârına ait 70 ton olmak üzere toplamda 770 ton arpa deftere kaydedilmiştir. Bunların dışında tabloda da görüldüğü üzere pirinç, nohut, zencefil, susam ve 2.223 kg bal da bulunmaktaydı. Ordu komutanına ait 420 adet siyah, beyaz ve kumral renkteki kuzu postları ile Sibay Bey'in emanet olarak kumaş tüccarında bulunan 570 top kumaşı önemli gelirlerdendir.

Hububat ürünlerinin miktar olarak fazla olmasının sebebi, askerlerin buğday, hayvanatın da temel tüketim maddesinin arpa olmasından ileri gelmektedir. Alınan bu nakit ve menkul eşyanın İstanbul'a nasıl nakledildiği konusunda ne yazık ki defterde bilgi yoktur. Elde edilen nakit ve menkullerin kaydedildiği defterin Sultan Selim'in Şam'a tekrar dönüşünden sonra hazırlanmaya başlandığı ve 29 Zi'l-hicce 923 / 12 Ocak 1518 tarihinde tamamlandığı, Sultan Selim'in de kısa süre sonra İstanbul'a döndüğü bilinmektedir.

Memlûklere ait Halep, Şam ve Kudüs'ü ele geçiren Sultan Selim, 22 Ocak 1517'de yapılan Ridaniye Savaşı'nı da kazanmıştı. Böylece Kahire başta olmak üzere Mısır'ın pek çok şehri ele geçirilmiş Memlûk Devleti yıkılarak Mısır ve Hicaz bölgesi Osmanlı hâkimiyetine girmişti.⁹⁷

⁹⁷ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, 181-182, 206-212; Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, 233-234; Emecen, "Selim I", 412; Altundağ, "Selim", 430-432.

Yavuz Sultan Selim, sekiz buçuk ay kadar Mısır'da kaldıktan sonra, 13 Eylül 1517'de Kahire'den ayrılarak Şam'a doğru yola çıkmıştır.⁹⁸ Padişah 17 Ekim 1517'de Şam civarına gelerek şehrin dışında bir çadırda kalmış, Ramazan Bayramı namazını Ümeyye Camii'nde kıldıktan sonra 22 Ekim'de Şam şehrine girerek bir saraya yerleşmiştir.⁹⁹

Şam'a gelen Yavuz Sultan Selim, 4 ay kadar burada kalmış ve bu süre içerisinde tahrir yapılmış, askerî ve idari yönden de düzenlemelere girişmiştir. Şam'da bulunduğu süre içerisinde Padişah'ın ilgilendiği önemli hadiselerden birisi de Muhyiddin Arabî'nin kabrinin bulunduğu Şam'ın Salihyye bölgesinde bir külliye inşasıdır.¹⁰⁰ Vakfiyede de belirtildiği gibi, ağaç ve taş ustaları ile diğer görevliler gece-gündüz çalışmak suretiyle Yavuz Sultan Selim Şam'da iken bu binaların yapımı tamamlanmıştır. Padişah 5 Şubat 1518'de Cuma namazını da bu camide kılmıştır. Yapılan eserler içerisinde cami, türbe ve bir de imaret vardır. Yavuz Sultan Selim, Muhyiddin Arabî için yapılan bu kurumlara 5 Şubat 1518 tarihini taşıyan bir vakfiye ile geniş vakıflar tahsis ettirdikten¹⁰¹ sonra da İstanbul'a dönmüştür.

Sonuç

Mercidabık zaferinden sonra savaşız olarak Şam şehrine giren Osmanlı ordusu, halkın Müslüman olması, şehrin teslim olması gibi sebeplerle herhangi bir taşkınlığa ve yağmaya uğramadan şehrin idaresini ele geçirmişti. Şam'da sadece Memlük Sultanı'na ve Şam naibine ve bunların emrindeki resmî görevlilere ait olan nakit paralar, menkul eşyalar ve hububat tespit edilerek hazineye irat olarak kaydedilip defter hâline getirilmiştir. Benzer bir durum Halep'te de yaşanmış ve Halep Kalesi'nde bulunan kitaplar ve nakit hazineler defter edilerek İstanbul'a gönderilmişti. Alınan nakit ve menkuller şahısların değil Osmanlı hazinesinin geliri olarak tespit edilmiş ve herhangi bir suistimal olmasın diye de ayrıntılı olarak kaydedilmişti.

Osmanlı hâkimiyeti altında, Şam şehri, bölgenin idari, askerî, ilmî, kültürel ve ticari merkezi olmuştur. Şehre gönderilen mülki ve askerî yöneticilerin üst düzey sivil ve askerî erkân arasından seçilmesine özen gösterilmişti. Osmanlılar zamanında en parlak dönemini yaşayan şehir, Selimiye Camii ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın 1554-1559 yıllarında Mimar Sinan'a inşa ettirdiği Süleymaniye Külliyesi gibi eserlerin inşa edildiği yer olmuştur. Aynı zamanda Şam'da valilik yapanlardan Lala Mustafa Paşa, Murad Paşa, Şemsi Paşa ve Derviş Paşa gibi kimseler de cami, medrese, han ve kervansaraylar yaptırmışlardır. Osmanlıların gerek Halep gerekse Şam ve Kudüs başta olmak üzere bölgede yaptıkları imar faaliyetleri ve ortaya koydukları eserler hâlâ günümüzde ayakta olup hizmet vermektedir. Osmanlı sultanlarının surre alayları ile bölgeye yaptıkları hizmet ve yaptıkları eserler arşiv belgeleri ile de sabittir. Günümüzde Şam'ın en büyük çarşısı olan Hamidiye Çarşısı, şehrin en önemli ticaret merkezidir.

Bu verilere göre günümüzde Arap milliyetçilerinin iddia ettikleri gibi Osmanlılar bölgeyi sömürgeleştiren halkını fakir hâle getiren bir politikayı ne Balkanlarda ne Arap vilayetlerinde ne de hâkim oldukları başka ülkelerde uygulamışlardır. Osmanlıların Suriye, Mısır ve Hicaz bölgesindeki hâkimiyeti, XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar adalet ve hizmet anlayışıyla sürmüştür. Orta Doğu'dan Osmanlı Türklerinin çekilmesinden sonra hiçbir zaman sulh ve sükûn bir daha gelmemiştir. Günümüzde de bunun en bariz örnekleri gözlerimiz önünde acı bir şekilde yaşanmaktadır.

⁹⁸ Padişahın Kahire'den ayrılış tarihi hakkında farklı kayıtlar vardır. Celâl-zâde Mustafa, 9 Eylül 1517 olarak göstermektedir, *Selim-nâme*, s.437 22. Aynı tarih Feridun Bey tarafından da verilmiştir. *Münşeatü's-Selâtin I*, (İstanbul: Dersaadet Matbaası, 1275), 492; Ahmet Uğur bunu 12 Eylül olarak göstermektedir. *Yavuz Sultan Selim*, (Kayseri: Erciyes Ü Yay., 1989), 107.

⁹⁹ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, 252-253.

¹⁰⁰ *Selim-nâme*, s.439; Gelibolulu Mustafa 'Âli Efendi, *Kitabü't-Târih-i Kühnü'l-Ahbâr*, s.1180; İ. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, Ankara 1983, s.295; Burada "İzâcâe's-sîn dehale's-şîn ezhare bi-merkadi'l-mim" lafzındaki sin harfinin Selim'e şin harfinin Şam'a bi-merkadi'l-mim'den de Muhyiddin'i kastettiği belirtilmektedir. Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme X*, (İstanbul: Dersaadet Matbaası, 1935), 547.

¹⁰¹ Vakfiye üzerinde çalışma yapılmış ve tarafımızdan yayımlanmıştır. Mehmet İnbaşı, "Yavuz Sultan Selim'in Şam'daki Vakfiyesi", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16, (Erzurum 2001): 219-232.

Kaynakça**Arşiv Kaynakları**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defter, *TS.MA.d. 4905*.

Kaynak Eserler

Adâ'î-i Şîrâzî ve Selim-nâmesi. Haz. Abdüsselam Bilgen. Ankara: TTK Yay., 2007.

Celâl-zâde Mustafa. *Selim-nâme*. Yay. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990.

Celal-zâde Mustafa. *Tabâkâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*. Ayasofya 306.

Evliya Çelebi. *Seyahat-nâme X*. İstanbul: Dersaadet Matbaası, 1935.

Feridun Bey. *Münşeatü's-Selâtin I*. İstanbul: Dersaadet Matbaası, 1275.

Gelibolulu Mustafa Âli Efendi. *Kitâbü't-Tarih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/II. Yay. A. Uğur, M. Çuhadar, İ.H. Çuhadar, A. Gül. Kayseri: Erciyes Ü Yay., 1997.

Hoca Sadeddin Efendi. *Tâcü't-Tecârih*, II. İstanbul: 1280.

İbn İyas. *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul: Yeditepe Yay. 2016.

İdrîs-i Bidlîsî. *Selim Şah-nâme*, Yay. Hicabi Kırlangıç. Ankara: TTK Yay., 2001.

Matrakçı Nasuh. *Târih-i Âl-i Osmân*, Haz. Göker İnan. ed. Erhan Afyoncu. İstanbul: YEK Yay., 2019.

Şükrî-i Bitlisî. *Selim-nâme*, yay. Mustafa Argunşah Kayseri: Erciyes Ü Yay., 1997.

Târih-i Feth-i Mısır (Şîrî'nin Şâhâne-nâmesi). Yay. Alaattin Aköz, Orhan Yavuz. Konya: Palet Yay., 2019.

Araştırma ve İnceleme Eserler

“Eşrefî”. *DİA*, 11, (İstanbul: İSAM. 1995): 477.

Akdağ, Mustafa. *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimâî Tarihi (1453-1559)*, 2. İstanbul: Cem Yay., 1995.

Altundağ, Şinasi. “Selim”. *İA*. X. İstanbul: MEB Yay., 1980: 430-432.

Buzpınar, Ş. Tufan, “Şam”. *Osmanlı Dönemi*. *DİA*. 38. (İstanbul: İSAM. 2010): 315-317.

Çubukçu, Asri, “Devâtdâr”. *DİA*. 9. (İstanbul: İSAM. 1994): 221-222.

Emecen, Feridun M. “Selim I”. *DİA*. 36. (İstanbul: İSAM. 2009): 407-414.

Emecen, Feridun M. *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Hazine Yay., 2012.

Emecen, Feridun M., “Mercidâbık”. *DİA* 29, (Ankara: İSAM. 2004): 174-176.

Hinz, Walter. *İslam'da Ölçü Sistemleri*, çev. Acar Sevim, İstanbul: Marmara Ü Yay., 1990.

İnalçık, Halil, “Yük (Hımıl) in The Ottoman Silk Trade Mining and Agriculture”, *The Middle East and The Balkans Under The Ottoman Empire Essays on Economy and Society* içinde 432-461 Bloomington, 1993.

İnalçık, Halil. *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*. İstanbul: Bankası Yay., 2011.

- İnbâşı, Mehmet. “Yavuz Sultan Selim’in Mısır Seferi Sırasında Haleb Kalesinde Tespit Edilen Kitaplar”, *Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa*, içinde 508-525. ed. N. Alkan Günay. Bursa: Gaye Kitabevi, 2000.
- İnbâşı, Mehmet. “Yavuz Sultan Selim’in Şam’daki Vakfiyesi”, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 16, (Erzurum 2001): 219-232.
- Kallek, Cengiz. “Mudârebe”. *DİA*. 30, (İstanbul: İSAM. 2005): 359-363.
- Koprıman, Kâzım Y. *Mısır Memlûkleri Tarihi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1989.
- Pamuk, Şevket. *Osmanlı Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yay., 2005.
- Tabakoğlu, Ahmet. *Toplu Makaleler I, İktisat Tarihi*. İstanbul: Kitabevi, 2005.
- Tansel, Salahattin. *Yavuz Sultan Selim*. Ankara: TTK Yay., 2016.
- Tomar, Cengiz. “Şam”. *DİA*. 38. (İstanbul: İSAM, 2010): 312-314.
- Uğur, Ahmet. *Yavuz Sultan Selim*, (Kayseri: Erciyes Ü Yay.): 1989.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*. Ankara: TTK Yay., 1984.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi II*. Ankara: TTK Yay., 1983.
- Yiğit, İsmail. “Memlûkler”. *DİA*. 29. (Ankara: İSAM 2004): 90-97.
- Yiğit, İsmail. *Memlûkler 648-923 / 1250-1517*. İstanbul: Kayıhan Yay., 2015.

Ekler:**Tablo 1: Sultan ve Yardımcılarının Nakit ve Menkul Emlaki**

Adı	Miktarı
Nukûd	440.000 halebî
Kûze-i billur bâ nukra	1
Kılıç billur bâ nukra	1
Mil'aka-i billur bâ nukra	1
Anberiyе-i murassa' bâ mürvarid müzehheb	1
Zimem-i nas sultan	7.685 eşrefî sikke
Mahsûl-i Dârü'd-darb. Ber-vech-i maktu' fî sene	54.000 eşrefî
Der tasarruf-ı sahibü'l-ayar ve'd-darb ma'a şehri Receb	17.000 eşrefî sikke
Mahsûl-i Nâzîrû'l-ceyş. Post-i berre-i sepîd ve siyah ve kumral	420 tahta (adet)
Mahsûl-i meyâncıyan	2.000 efrencî sikke
Mahsûl-i tercümân-ı Efrenc ve simsarân	700 eşrefî sikke
Cizye-i Yahudiyân ve Nasraniyân fî sene	700 eşrefî sikke
Mahsûl-i gümrük-i bahariyyât der Mısır amede end. eşrefî Fî sene	25.000 eşrefî
Mahsûl-i âdet-i ağnam Vilayet-i Şam. eşrefî fî sene	12.162 eşrefî sikke
Mahsûl-i Dekâkin-i tahtü'l-kal'a Fî sene	1.920 eşrefî sikke
Mahsûl-i köy der tasarruf-ı Sultan 54 kıt'a, Fî sene Hınta=1.600 gırar Şair 1.101 gırar	13.294 sikke 327.200 kg buğday 225.154,5 kg arpa
An rusûm-ı Şıra-i hıml beher hıml fi 7 Fî sene	30.000
An beytü'l-mâl fî sene	2.000 eşrefî
Beytü'lmâl ki nayib-i Şam alur. On akçe, altı akçesin Sultan alur. Fî sene	500 eşrefî sikke
Mahsûl-i Tamgâ-i tacirân ki Huccac-ı âmede end. Fî sene	5.000 eşrefî sikke
Mahsûl-i karye-i Ayn ve Telbeşar Vakf-ı Kaytı Beğ Sultan. Fî sene	1.000 eşrefî sikke
Mahsûl-i Nablus an zeytun ve gayrihi. Fî sene. Henüz alınmamıştır.	45.000 eşrefî sikke
Kal'a nayibi yanında olan cündilere ve kendü âdemlerine ve fellâh-ı Araba kal'a hıfzı için Ramazan ayı mevacibine vermeğe hazineden 3700 eşrefî çıkarmış	3.700 eşrefî sikke Arap fellahı 313 nefer
Kal'a nayibi Sultan buğdayından dört yüz gırar buğday satmış	1.200 eşrefî sikke
MİNHA. Resîd an yed-i Mahmud Çelebi b Farrazâde teşrifâti	3.669
Toplam	440.000 halebî 224.530 eşrefî 2.000 efrencî 327.200 kg buğday 225.154,5 kg arpa 420 adet kuzu postu

Tablo 2: Şam Naibi Sibay Bey'in Nakit ve Menkul Emlaki

Mahsul-i Sibay Beğ Naib-i Şam	
Adı	Miktarı
Arslan nam Yahudiye 25.000 sikke eşrefi müdarebeye vermiş. Kal'ada mahbusdur	25.000 eşrefi sikke
Abraham nam Yahudiye 7000 sikke eşrefi müdarebeye virmiş	7000 eşrefi sikke
Yakub nam kimesne 287 kıta sof ile kıta 283 kıt'a ... emanet komuş	287 kıta sof kumaş 283 kıta ...
Melik-i ümerânın Şam tevabiinde tasarrufunda Baalbek ili bile kırk kıta karye vardır. Hâsıl fi sene. Bu yılki hâsılları dahi üzerlerindedir. Hinta 1300 gırar, Şair 1500 gırar	27.000 eşrefi sikke Buğday=265.850 kg Arpa =306.750 kg
Şam beyi melik-i ümerâ-i evvelisi kudüm-ü rikâb-ı vezayif olan beylerden birer miktar mukarrerleri varmış	14.900 eşrefi sikke
Şam nayibinin nefsi-i Şam'dan hâsılî âdet-i aġnâmiyle	19.640 eşrefi sikke
Vezayifte olan beyler her biri bir yılda birer miktar mukarrer maktû' filori virürlermiş. Fî sene	18.344 eşrefi sikke
Şam nayibinin ...sindeki ekin vaktinde adet üzere mukarrerler imiş vilâyet reâyasından cem' iderler imiş	7.000 eşrefi sikke
Mahsul-i bâc-ı esiran fi şehre	360 sikke
Niyâbet ve cürm ü cinayet şehre ber-vech-i maktû' kendülerin kapucubaşlarına yılda 36.000 eşrefiye satarlarmış	36.000 eşrefi
Niyâbet ve cürm ü cinayet-i vilâyet ma'a Baalbek gayrihi	10.000 eşrefi sikke
Beytü'l-mâl, Bin filoriden eksük oldukda Şam nayibi alur	5.000 eşrefi sikke
An mahsül-ü tamgâ-i efrence an sülüs aşere. Hasene	4.000 sikke
An âdet-i hamam der. Kudüs-ü mübârek	1.000 eşrefi sikke
Nezâret-i Cami-i Beni Ümeyye. fi şehre 2290. Şam nayibi alurmuş	2.290
Kûdüm-ü rikâb-ı vilâyet-i Şam. Hasene	4.000 eşrefi sikke
Mezkûr Şam nayibinin emlâki dahi mahallinde yazılmışdır	
MENKUL EMLAK VE NAKİTLERİN TOPLAMI	181.534 eşrefi sikke 265.850 kg buğday 306.750 kg arpa 287 kıta sof kumaş 283 kıta ...kumaş

Tablo 3: Hacibü'l-Hüccâb'ın Gelirleri

Mahsûlât-ı Hacibü'l-Hüccâb	
Adı	Miktarı
An nezâret-i ba'zı evkaf. Fî sene	4.132 eşrefi sikke
Karye 23 kıt'a hâsıl	3.048 eşrefi sikke
Cemaat-i karye	596 eşrefi sikke
Şair 363 müd Hinta 300 gırar Ganem 1500 Asel 12 kintar 12 vukiyye Pirinç 20 kintar 20 vukiyye. Bu yılın hâsılları duruyor. Taleb oluna	Arpa 1.031 kg Buğday 61.350 kg Aġnam 1.500 Bal 2.220 kg 3,72 kg Pirinç 3.700 kg 6,23 kg
Bazı köylerde ve şehirde der-mahalde zeminde filorileri buğday ve arpası var	4.356 eşrefi sikke
Hinta 63 gırar Şair 15 gırar. Bu yıl henüz alınmadı	Buğday 12.883,5 kg Arpa 3.067,5 kg
Menkullerin Toplamı	12.132 eşrefi sikke 74.233,5 kg buğday 4.070,5 kg arpa 2.223 kg bal 3.706 kg pirinç

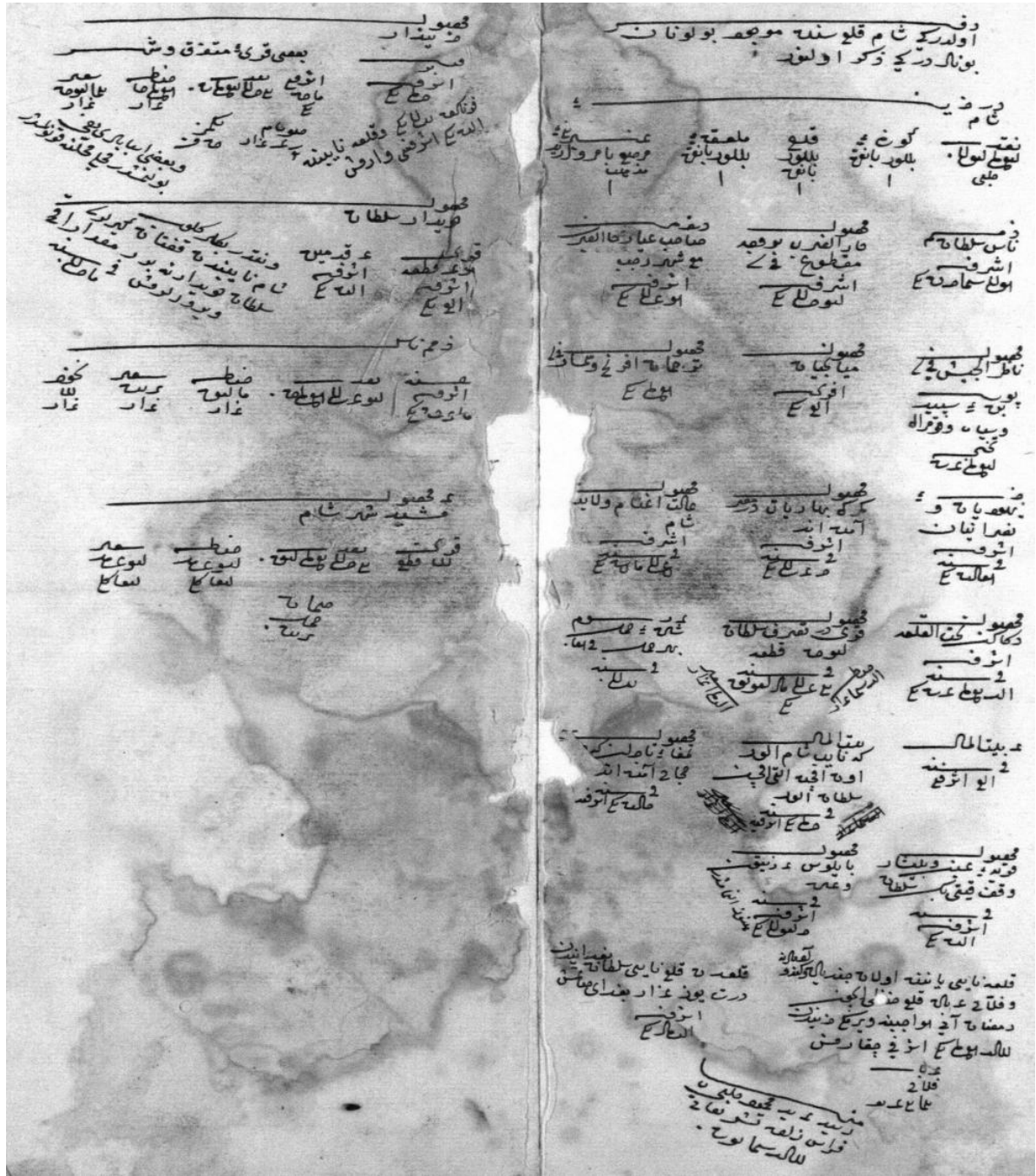
Tablo 4: Emir-i Âhur'un Menkul Emlaki

Mahsûl-i Emir Ahur-ı Naib-i Şam	
Adı	Miktarı
Karye 4 ve bazı mahallât-ı şehri	700 eşrefî sikke
Zimemi'n-nas Nukûd Hinta 147 gırar Şair 98 gırar. Bu yılın bakiyyeleri taleb oluna	325 eşrefî sikke 83.890 30.061,5 kg buğday 20.041 kg arpa
Asiyab 1 Bazı bostanlar bağçe. Hane-i heft der mahalle-i Guvenc	1 Güvenc mahallesinde 7 hane
Kârbansaray 500 sikke eşrefîye değer dediler	500 eşrefî sikke
Furun der nezd-i karbansaray 150 sikke değer dediler	150 eşrefî sikke
Bünûd	3 kılıç bağı, eyer bağı
Toplam	85.565 eşrefî sikke 30.061,5 kg buğday 20.041 kg arpa 3 kılıç / eyer bağı

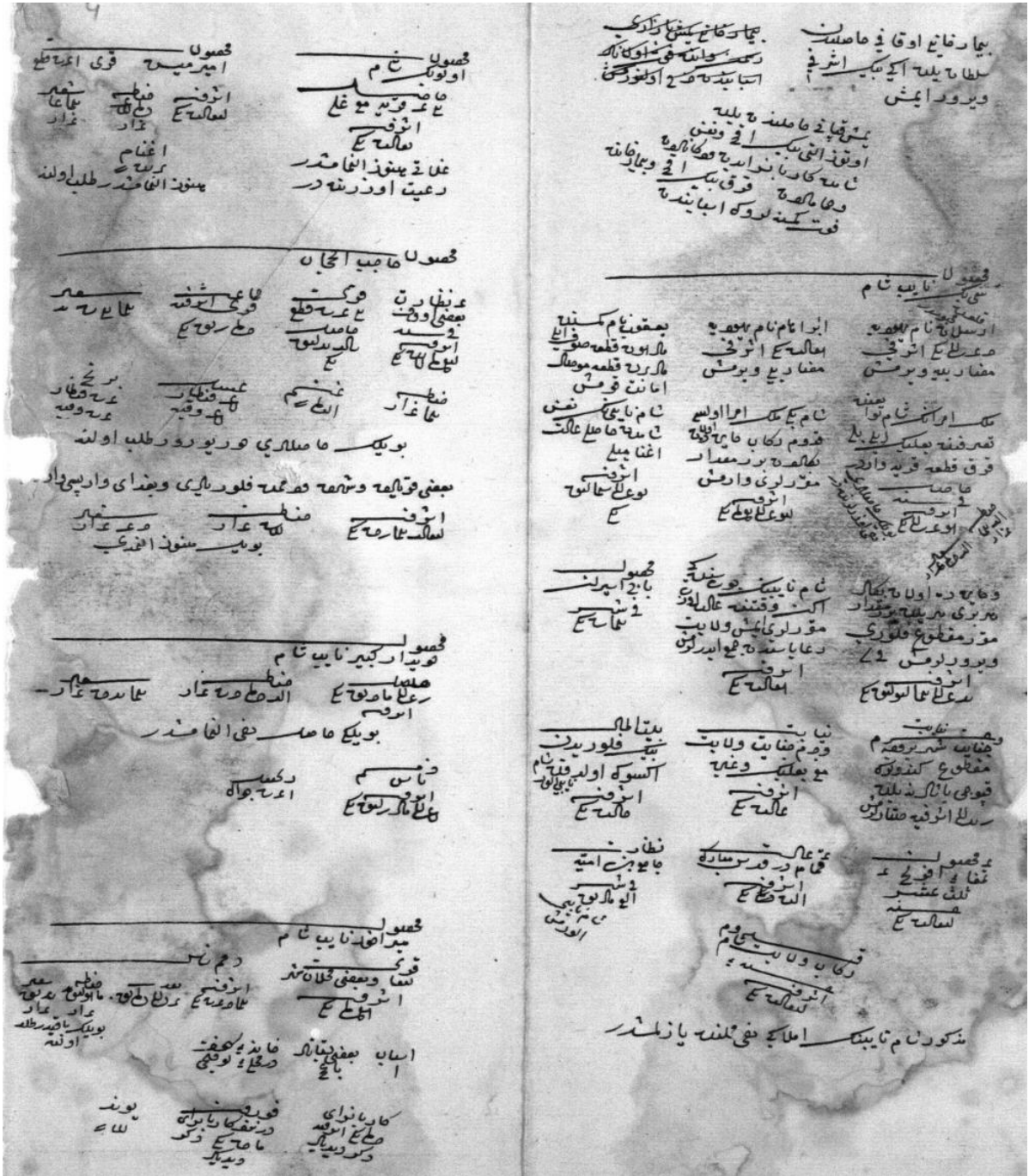
Yavuz Sultan Selim'in Türbesi'ndeki Sin-Şın Taşı

TS.MA. d. 4905

TS.MA. d. 4905

Summary

Yavuz Sultan Selim, who defeated the Mamluk army in Mercidabik on August 24, 1516, entered Aleppo on August 28 and stayed there until September 15, after he moved towards Damascus. The books obtained in the Aleppo fortress were identified and sent to Istanbul. We have conducted a study on these books. The Ottoman army came to Damascus via Hama and Hums and the city surrendered with mercy. The Sultan had his tent set up in a place called *Mastaba* outside of Damascus, and after staying there for 12 days, he entered Damascus on October 9, 1516. The Ottoman army and the Sultan stayed in Damascus for about 80 days from September 28 to December 16. During this period, necessary preparations and administrative arrangements were made, and then an expedition to Egypt was started.

The Ottoman army, which entered the city of Damascus without a war after the victory of *Mercidabik*, took over the administration of the city without any exuberance or looting due to reasons such as the conversion of the people to Islam and the surrender of the city. In Damascus, only the cash, movable goods and grain belonging to the Mamluk Sultan and the Damascus regent and the official officials under their command were determined and recorded as income in the treasury and registered into a book. A similar situation was experienced in Aleppo, and the register books and cash treasures in the Aleppo Citadel were recorded and sent to Istanbul. The cash and movables taken were determined as the income of the Ottoman treasury, not the individuals, and were recorded in detail so that there would be no abuse.

After Sultan Selim entered Damascus, the belongings in the Damascus castle were identified and a notebook was prepared about it. In the register book given under the title of "*Defter-i oldur ki Şam kal'asında mevcud bulunan bunlardır ki zikr olunur*", the names of the treasure and various items obtained from the castle and their values are indicated. In this study, information about the treasury and belongings found in the Damascus castle was given and the items they consisted of were evaluated according to the documents in the Prime Ministry Ottoman Archives. Cash and belongings of Sultan Kansuh Guri and Damascus governor Sibay Bey were identified. The seized coins were recorded with the names *eşrefî*, *halebî* and *efrencî*. Among these items are various gold and silver items, fabrics and precious lambskins. Apart from this, various consumer goods such as wheat and barley were also identified. The cash portion of these was later transferred to Istanbul.

The city of Damascus became the administrative, military, scientific, cultural and commercial center of the region under Ottoman rule. Care was taken to select the civil and military administrators sent to the city from among senior civilian and military officials. The city, which lived its brightest period during the Ottomans, was the place where works such as *Selimiye* Mosque and *Suleymaniye* Complex were included in their riches, all of which were built by *Mimar Sinan* under the order from Suleiman the Magnificent between the years of 1554 and 1559. At the same time, people who were governors in Damascus such as *Lala Mustafa* Pasha, *Murat* Pasha, *Şemsi* Pasha and *Derviş* Pasha had mosques, madrasas, inns and caravanserais built. The reconstruction activities of the Ottomans in the region, especially in Aleppo, Damascus and Jerusalem, and the works they created are still standing and serving today. The services and works of the Ottoman Sultans to the region with their *surre* regiments are also fixed with archive documents. *Hamidiye* Bazaar, which is the biggest bazaar of Damascus today, is the most important trade center of the city.

According to these data, as Arab nationalists claim today, the Ottomans did not implement a policy that made their people who colonized the region poor, neither in the Balkans, in the Arab provinces nor in other countries did they dominate. The dominance of the Ottomans in Syria, Egypt and the Hejaz region continued with the understanding of justice and service until the first quarter of the 20th century. After the withdrawal of the Ottoman Turks from the Middle East, peace and tranquility never came again. Today, the most obvious examples of this are painfully experienced before our eyes.